

ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN ÇOCUKLARIN TANILANMA SÜRECİNDE AİLELERİN ROLÜNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ (KKTC ÖRNEĞİ)

DETERMINING VIEWS ON PARENTS' ROLE IN DIAGNOSE AND SPECIAL EDUCATION PROCESSES OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS (TRNC SAMPLE)

Yrd. Doc. Dr. Hasan AVCIOĞLU

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Eğitim Fakültesi Zihin Engelliler Öğretmenliği Bölümü, Haspolat/Lefkoşa Kıbrıs

hasana@ciu.edu.tr

Öğretim Görevlisi Ayşe BENGİSOY

Lefke Avrupa Üniversitesi

Dr Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Lefke, Kıbrıs

abengisoy@eul.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, özel gereksinimi olan çocuğa sahip olan ve herhangi bir nedenden dolayı çocuğunun incelenmesi için başvuran veya çocuğu incelemeye gönderilen ebeveynlerin tanılama sürecine katılımlarına ilişkin görüşleri ve tanılama ile ilgili genel görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada uygun veriler elde edebilmek için nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi seçilmiş ve görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları, KKTC'de özel gereksinimli çocuğu olan ve herhangi bir nedenden dolayı çocuğu için incelemeye başvuran ebeveynlerden oluşturulmuştur. Araştırma verilerinin analizinde nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan analiz yaklaşımlarından betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Ebeveynler ile yapılan görüşmeler sonucunda, ebeveynlerin tanılama sürecine katılımlarına ilişkin bulgulara bakıldığında; ebeveynler çocuklarında yetersizlik fark ettiklerinde; çocuk doktoruna başvurdıkları, çocukta havale, geç konuşma, gelişiminde akranlarına göre gerilik olması gibi nedenlerden dolayı çocuk doktoruna kendilerinin götürdükleri, ailelerin çoğunlukla çocuklarını değerlendirme sürecine hazırlamadıkları, değerlendirme esnasında çocuklarının yeterli performans gösteremediği, bu durum öğrencilerin değerlendirme esnasında performanslarını etkilediğini düşündükleri ve bu konuda herhangi bir önlem alınmadığı yönünde bilgiler edinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Özel gereksinimi olan çocuklar, tanılama, aile

ABSTRACT

This study aims at obtaining the families of the families of children with special needs and of the parents who have consulted an expert for their children to be observed for some reasons or of the parents whose children have been observed, concerning their participation in the diagnostic process and their general beliefs about diagnosis. In this study, a face to face interview method and a semi-structured interview technique were used in order to obtain accurate data. The participants were the families of children with special needs and those who have consulted an expert for their children to be observed and were from the TRNC. In the analysis of the research data, a descriptive analysis approach was used. As a result of the interviews with families and considering the findings about the families' participation in the diagnosis process, it was found that when the families recognised some inabilities in their children, they consulted a doctor; they took their children to a doctor due to convulsion in their children, late-talking and delayed development in children compared to their peers; the families did not prepare their children for the assessment process; the children could not perform well enough during the assessment process; they believed this affected the performance of the students during the assessment process and no measures were taken against this problem.

Keywords: Children with special needs, diagnosis, family.

GİRİŞ

Her çocuk, bir diğerinden farklıdır. Bu farklılıklar çok genel olarak bedensel, bilişsel ve duyuşsal olarak gruplanabilir. Her çocuk kendine özgü bedensel yapıya ve işlevlere, çeşitli alanlarda öğrenme özelliklerine ve hızına, duygusal özelliklere sahiptir (Kırcaali-Ğftar, 1998). Eğitim bireylerin bu farklılıklarına duyarlı olarak bireylerin içinde yaşadıkları toplumda bağımsız bir şekilde yaşayabilmeleri için onları gerekli bilgi ve beceriler kazandırmayı hedefler. Bu durum normal gelişim gösteren bireyler için olduğu kadar, gelişim geriliği ve yetersizlik durumu olan bireyler için de geçerli

olmaktadır. Gelişim geriliği ve yetersizlik durumu olan çocuklar ilk olarak çocuk, sonrasında özel ihtiyaçları olan çocuk olarak tanımlanır. Ancak, onların özel ihtiyaçları, bu çocuklara sağlanacak olan hizmetlere özel dikkat gerektirir. Fakat bu durum, özel gereksinimleri olan çocukların ayrı bir eğitime tabi tutulması gerektiği anlamına gelmez. Burada önemli olan, çocuğun ihtiyaçlarının kesin olarak belirlenip, kendisine en uygun eğitimin verilmesidir (Wolery ve Wilbers, 1994). Bu uygun eğitimin verilebilmesi için; çocuğun gereksinimlerinin belirlenmesi ve gereksinimlerine uygun eğitim programına yerleştirilmesi gerekmektedir. Yani, yetersizliği olan bireylerin gereksinimlerine uygun özel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmeleri için, öncelikle tanılamaya dayalı olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir (Eripek, 1996; Fiscus ve Mandell 1983). Bu çocukların gereksinimlerine uygun özel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmeleri için, tanılama süreci ve bu sürecin doğasında yer alan değerlendirmeler önem kazanmaktadır (Heward, 2009; Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer, 2007). Değerlendirme çocukların akademik, davranışsal ya da fiziksel özelliklerini belirlemek ve bu özelliklere göre kararlar vermek amacıyla veri toplama sürecidir. Çocukların özel eğitime gereksinimi olup olmadığı, ne tür bir programdan yararlanacağı, hangi tür özel eğitim hizmetlerine katılacağı gibi kararların alınabilmesi için, çeşitli ekip üyelerinin değerlendirme sürecine katılması beklenir (Gürsel, 2005).

21. yüzyılda bütün dünyada özel eğitim alanındaki büyüme ve gelişmeye bağlı olarak; özel gereksinimi olan bireylere yönelik çeşitli yönetmelik ve yasaların çıkarılmasıyla birlikte, bilimsel araştırmalarda artış ve alanda olumlu düzenlemeler görülmektedir. Bu yasalardan 2004 yılında ABD’de çıkarılan Engelliler Eğitim Yasası (ABD Eğitim Bakanlığı, 2006), Türkiye’de 1997 yılında kabul edilen 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (Milli Eğitim Bakanlığı, 1997) ve 2005 yılında çıkan Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’da (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Bakanlığı, 2005) özel eğitime gereksinimi olan çocukların belirlenmeleri, değerlendirilmeleri ve eğitimlerine ilişkin esaslar yer almaktadır. Bu yasalarda belirtilenler doğrultusunda, özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler hakkında önemli eğitsel kararların tek bir eğitimciden çok bir ekip tarafından verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çeşitli alan uzmanlarından oluşan bir ekip özel eğitime gereksinimi olan çocuk için çeşitli kararlar alabilir. Kararlar sınıf öğretmeni, özel eğitim öğretmeni, psikolog, dil ve konuşma uzmanı, sağlık personeli, aile ve uygun olduğunda öğrencinin de dahil olduğu bir ekibin ortak çalışması ile verilir. Her ekip üyesi öğrenci hakkında gerekli bilgileri toplar. Topladığı bilgiyi ekip üyeleri ile paylaşır, analiz eder ve çocuk hakkında uygun kararlar alınır. Bu ülkelerde çeşitli yasa ve yönetmeliklerde tanılamamanın nasıl yapılacağı ve tanılama sürecinde kimlerin yer alacağı öngörülmektedir. KKTC’de özel eğitim yasası olmadığı gibi, tanılama süreçleri ve tanılama sürecinde ailenin rolüne ilişkin herhangi bir çalışma da bulunmamaktadır. Bu nedenle de ailenin süreç içerisindeki yerine ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Yukarıda belirtilen yasalardaki tanılama sürecine ilişkin belirtilen ekip içerisinde ailenin bu sürece KKTC’de ne oranda katıldığı ve tanılamaya ilişkin görüşlerinin neler olduğunun belirlenmesine gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinim doğrultusunda bu çalışmada, özel gereksinimi olan çocuğa sahip olan ve herhangi bir nedenden dolayı çocuğunun incelenmesi için başvuran veya çocuğu incelemeye gönderilen ebeveynlerin; (a) tanılama sürecine katılımlarına ilişkin görüşleri ve (b) tanılama ile ilgili genel görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada uygun veriler elde edebilmek için nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi seçilmiş ve görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" türü olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Katılımcılar

Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemi tekniklerinden olan tipik durum örnekleme tekniğine göre belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yönteminin tercih edilmesinin nedeni, bu örnekleme yönteminin zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkân tanınmasıdır. Ailelerin tanılama sürecine katılımlarına ilişkin görüşleri ve tanılama ile ilgili genel görüşlerinin belirlenmesine ilişkin bilgi sahibi olmak istenmesi nedeniyle de tipik durum örnekleme benimsenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Buna göre araştırma katılımcıları, KKTC’de özel gereksinimli çocuğu olan ve herhangi bir nedenden dolayı çocuğu için incelemeye başvuran ebeveynlerden oluşturulmuştur. Öncelikli olarak, herhangi bir nedenden dolayı çocuğu için incelemeye başvuran ebeveynler belirlenmiş daha sonra bu ebeveynler arasından gönüllülük esasına göre görüşmeyi kabul eden 10 (on) anne araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur.

Verilerin toplanması

Araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme için araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme formunda yer alan yarı yapılandırılmış açık uçlu görüşme soruları araştırmacılar tarafından yapılan alan yazın taraması ile oluşturulan toplam 16 sorunun bulunduğu soru havuzundan seçilmiştir. Oluşturulan sorular 3 alan uzmanı tarafından soru maddeleri, soruların ele alınan konuyu kapsayıp kapsamadığı, açık ve anlaşılır olup olmadığı göz önünde bulundurularak kontrol edilmiştir. İncelemenin sonucunda, görüşme formu yeniden düzenlenmiş ve toplam 12 sorudan oluşan bir görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme formunda aşağıda belirtilen sorular yer almıştır:

1. Çocuğunuzdaki yetersizliği (problem) fark ettiğinizde ilk olarak kime ve nereye başvurduunuz?
2. Çocuğunuzun değerlendirme süreci nasıl başladı? Çocuğunuzun incelemeye hangi problemden dolayı nasıl götürdünüz? (kendiniz mi götürdünüz yoksa başka birileri mi istedi)
3. Başvurduğunuz kurum tarafından çocuğunuza yapılacak olan değerlendirmenin içeriği hakkında bilgilendirildiniz mi? Bilgilendirildiyse, ne tür bilgi verildi?
4. Çocuğunuzun değerlendirme sürecinde yapılan işlemleri uygun buldunuz mu? Uygun bulduysanız, bu süreci desteklemek için neler yaptınız?
5. Çocuğunuzun değerlendirme sürecine hazırladınız mı? (Değerlendirmenin ne olduğu, neler olacağı, neden gerektiği, vb gibi konularda)
6. Kültürel farklılığımızdan dolayı çocuğunuzun yeterli performans gösteremediğini ve bu kültürel farklılığın değerlendirme esnasında da performansını etkilediğini düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız değerlendirme ekibi tarafından bu farklılığı gidermeye yönelik önlem alındı mı ve sizden destek istendi mi?
7. İnceleme yapılan kurumda çocuğunuza yönelik yapılan değerlendirmenin uygunluğu konusunda neler düşünüyorsunuz?
8. İnceleme yapılan kurumda çocuğunuza yönelik uygulanan testler hakkında neler düşünüyorsunuz?
9. İnceleme yapılan kurumda çocuğunuzun değerlendirilmede görevli olan uzmanların yeterliliği konusunda neler düşünüyorsunuz?
10. İnceleme yapılan kurumda çocuğunuz için yapılan değerlendirme sürecinde sizinle çocuğunuz hakkında görüşme yapıldı mı? Eğer görüşme yapıldıysa bu görüşmede sizden ne tür bilgiler toplamaya yönelik sorular soruldu? (Yapılan görüşmede çocuğun gelişimsel özellikleri dışında ev ve sosyal çevresindeki performansı ve etkileşimine yönelik bilgiler alındı mı?)
11. Çocuğunuz için belirlenen eğitsel değerlendirme ve tanıyı uygun buluyor musunuz?
12. Çocuğunuza önerilen eğitim hizmetini nasıl buluyorsunuz?

Soruların anlaşılabilirliği ve amaca yönelik olup olmadığını belirlemek amacıyla daha önce öğrencisi tanılama sürecinden geçmiş olan iki ebeveyn ile ön görüşme yapılmıştır. Bu iki ebeveyn ile birlikte uygun gün ve saat belirlenmiş ve kendileriyle görüşme yapılmak istendiği bildirilmiştir. Bu görüşmenin başlangıç aşamasında, görüşmeciler araştırmanın amacı hakkında bilgi vermişler ve nasıl

uygulanacağını da yine ebeveynlere anlatmışlardır. Ebeveynlerin sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda araştırma sorularında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Görüşme formunda bulunan soruların araştırmacılar tarafından temaları tespit edilmiştir.

Araştırma sorularının belirlenmesinden sonra araştırmada katılımcı olarak yer alan on ebeveyn ile görüşme yapılmıştır. Araştırmacılar yapılan görüşmeler öncesinde ebeveynlere araştırmanın amacının ne olduğunu açıklamıştır. Ebeveynlerin bütün görüşlerini ve önerilerini açıkça anlaşılacak şekilde ifade etmelerinin ve herhangi bir şeyden çekinmeden aktarmalarının çok önemli olduğu belirtilmiştir. Araştırmacılar görüşme yapacakları ebeveyne, görüşme sırasında akıcılığın bozulmaması, görüşme sonuçlarının daha ayrıntılı değerlendirilebilmesi ve söylediklerinin eksiksiz kaydedilebilmesi için görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı kullanılarak görüşmelerin kayıt edileceğini de belirtmişlerdir. Ayrıca bu kayıtların ve dökümlerinin güvenilirlik çalışması yapacak olan uzman dışında hiç kimse tarafından dinlenmeyeceği veya okunmayacağı da vurgulanmıştır. Sorular önceden ebeveynlere gösterilmediğinden, ebeveynler görüşme öncesinde sorulardan haberdar olmamışlardır. Ebeveynler görüşme esnasında konu dışı şeylerden söz ettiklerinde yeniden konuya yönlendirilmişlerdir. Araştırmacılar, soruların anlaşılmadığı takdirde tekrar okunabileceğini özellikle belirtmişlerdir.

Görüşme soruları önceden belirlenen sırayla ebeveynlere sorulmuştur. Görüşme sırasında ebeveynler sorunun cevabını tam olarak vermezse, soruyu daha açık ve anlaşılır cevaplaması istenmiş daha sonra eklemek istediği başka bir şeyin olup olmadığı sorulmuştur. Soruların cevaplanması sırasında, sorulan soruyla birlikte bir başka sorunun cevabı da verilmişse, o soru tekrar sorulmamıştır. Görüşme sırasında gerekli görüldüğünde herhangi bir yönlendirme olmadan gerekli açıklamalar yapılmıştır. Görüşmeler yapılırken, görüşme yapılacak ebeveynlerin isimlerinin kullanılmamasına karar verilmiş, ancak ebeveynlere istedikleri takdirde isimlerini kullanabilecekleri de söylenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada iç geçerliği sağlamak için; formlarda yer alan sorulara, araştırma verilerine ve yorumlarına ilişkin uzman görüşleri alınmıştır. Ayrıca iç geçerliği sağlamaya yönelik, katılımcıların % 30'una (3 ebeveyn), verilerin analizinden sonra, ulaşılan sonuçlar ve yapılan yorumlar gösterilerek, katılımcı teyidi sağlanmıştır. Bu araştırma içerisinde ebeveynlerin görüş bildirdiği cümlelerden örnekler sunulmuş yani “doğrudan alıntılar” yapılarak araştırmanın aktarılabilirliği (dış geçerliği) sağlanmıştır. İç güvenirliliği sağlamak için, bir uzmandan tutarlık incelemesi yapılması istenmiştir. İnceleme sonucunda analiz yaklaşımları ve ulaşılan sonuçlarla veriler arasında kurulan ilişkilerin tutarlı olduğu saptanmıştır. Dış güvenirliliği sağlamak için ise, araştırmada elde edilen ham veriler ve bu veriler doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ve yapılan yorumlar, alan uzmanına teyit incelemesi için sunulmuş ve alan uzmanının teyidi alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan analiz yaklaşımlarından betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde betimlemektir. Daha sonra yapılan betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve bir takım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da, araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmacılar, görüşmeleri sonuçlandırdıktan sonra kayıtların dökümü aşamasına geçmişlerdir. Kayıtların dökümünde her bir ebeveyn için ayrı bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme sırasında kullanılan ses kayıtlarının, her ebeveyn için, hiçbir değişiklik yapılmadan aktarımı yapılmıştır. Bu dökümlerin % 50'si alan uzmanı tarafından ses kayıtları ile karşılaştırılmış ve dökümlerin doğruluğu

incelenmiştir. Ebeveynlerden alınan demografik bilgiler ve araştırma sorularına ilişkin bilgiler tablolara dökülmüş, demografik bilgilerin ve tabloların daha net ortaya çıkması için analiz formu oluşturulmuştur. Veriler bu analiz formuna aktarılmıştır. Analiz aşamasında elde edilen veriler bulguların oluşturulmasında karşılaştırmalı olarak kullanılmıştır. Soruların tespiti aşamasında belirlenmiş olan şu temalar doğrultusunda bulgular ortaya konmuştur: Ebeveynlerin; 1. Tanılama sürecine katılımı ve 2. Tanılama ile ilgili görüşleri.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sürecinde toplanan verilerin analizinde ulaşılan sonuçlar, önceden belirlenmiş olan iki tema içerisinde verilmiştir.

Ebeveynlerin Tanılama Sürecine Katılımlarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlere 1, 2, 3, 5, 6 ve 10 numaralı sorular sorulmuştur. Birinci sorudan başlayarak aşağıdaki bulgulara yer verilmiştir.

Çocuğunuzdaki yetersizliği (problem) fark ettiğinizde ilk olarak kime ve nereye başvurduunuz? sorusuna ilişkin bulgular

10 ebeveyninden 9'u bu soruya çocuk doktoruna başvurduklarını söylerken bir ebeveyn ise çocuk psikiyatrisine başvurdukları yönünde cevap vermiştir.

Çocuğunuzun değerlendirme süreci nasıl başladı? Çocuğunuzun incelemeye hangi problemden dolayı nasıl götürdünüz? (kendiniz mi götürdünüz yoksa başka birileri mi istedi) sorusuna ilişkin bulgular

Konuyla ilgili görüşü alınan ebeveynlerin tamamı; çocukta havale(üç ebeveyn), geç konuşma(üç ebeveyn), gelişiminde akranlarına göre gerilik olması(dört ebeveyn) gibi nedenlerden dolayı çocuk doktoruna kendilerinin götürdüklerini belirtmişlerdir. E6 bu soruya "Havale ile başladı. Havale geçirip göz kayması ve kasılmaların başlaması ile kendim götürdüm.", E2 "Çocuk doktoruna götürmekle başladı. Havale geçirmesiyle ilgili götürdük biz götürdük." Şeklinde ifade ederlerken, E7 "Konuşmamasından dolayı götürdük. Onlarda bizi çocuk doktoruna ve çocuk psikiyatrisine yönlendirdi." ve E8 "Konuşması geç olduğundan dolayı süreç başladı ve dil terapistine götürüldü. Ailesi götürdü." Şeklinde cevaplandırmışlardır.

Başvurduğunuz kurum tarafından çocuğunuza yapılacak olan değerlendirmenin içeriği hakkında bilgilendirildiniz mi? Bilgilendirildiyse, ne tür bilgi verildi? Sorusuna ilişkin bulgular

Bu soruya ebeveynlerin tamamı başvurdukları kurum tarafından çocuklarıyla ilgili olan değerlendirme içeriği hakkında bilgilendirildikleri yönünde bilgi vermişlerdir. Ebeveynler bu düşüncelerini şu şekilde ortaya koymuşlardır. E1 "Evet bilgilendirildik neler yapacağımız hakkında anlatıldı.", E2 "Biraz bilgilendirildik. Uygulanacak olan tahliller, testler, onlar anlatıldı.", E3 "Kurumda yapılacak olan testlerle ilgili bilgilendirildim. Testin neden yapılacağı ve hangi içerikte olduğu anlatıldı", E4 "Evet. Testin neden yapıldığını anlatıldı.", E5 "Evet. Birçok sorun vardı. Yapmamız gereken çok şey vardı. Hepsini yapmaya çalıştık.", E6 "İlk gittiğimiz yer devlet hastanesiydi. Çocuk servisinde 2 gün kaldık yeterli bilgi alamadığımız için oradan Türkiye'ye gittik.", E7 "Evet. Yaşadığımız sorunun nereden kaynaklı olduğunu bulmamız için neler yapabileceğimizi söylediler. Ona göre bizde birçok test yaptık.", E8 "Evet bilgilendirildik. Tanı için yapılacak olan testler hakkında bilgilendirildik.", E9 "Evet. Neler yapılacak anlatıldı." ve E10 "Özel eğitim okulunda süreçle ilgili bilgilendim."

Çocuğunuzu değerlendirme sürecine hazırladınız mı? (Değerlendirmenin ne olduğu, neler olacağı, neden gerektiği, vb gibi konularda) sorusuna ilişkin bulgular

Konuyla ilgili görüşleri alınan ebeveynlerin ikisi dışında tamamı çocuklarını değerlendirme sürecine hazırlamadıklarını belirtmişlerdir. Çocuğunu değerlendirmeye hazırladıklarını söyleyen ebeveynlerden E8 “Doktora gideceğimizi söyledim. Okula gideceğimizde okula gideceğimizi söyledim.” ve E6 ise “Evet hazırladık. Bize söylenen emar, eeg, test ve tahlilleri yaptırdık.” diye bu soruya cevap vermişlerdir.

Kültürel farklılığınızdan dolayı çocuğunuzun yeterli performans gösteremediğini ve bu kültürel farklılığın değerlendirme esnasında da performansını etkilediğini düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız değerlendirme ekibi tarafından bu farklılığı gidermeye yönelik önlem alındı mı ve sizden destek istendi mi? sorusuna ilişkin bulgular

Bu soruya araştırma kapsamında yer alan ebeveynlerin biri dışında dokuzu çocuklarının yeterli performans gösteremediğini ve bu durumun öğrencilerin değerlendirme esnasında performanslarını etkilediğini düşündüklerini ve herhangi bir önlem alınmadığını belirtmişlerdir.

İnceleme yapılan kurumda çocuğunuz için yapılan değerlendirme sürecinde sizinle çocuğunuz hakkında görüşme yapıldı mı? Eğer görüşme yapıldıysa bu görüşmede sizden ne tür bilgiler toplamaya yönelik sorular soruldu?(Yapılan görüşmede çocuğun gelişimsel özellikleri dışında ev ve sosyal çevresindeki performansı ve etkileşimine yönelik bilgiler alındı mı?) sorusuna ilişkin bulgular

Bu soruya ebeveynlerin tamamı inceleme yapılan kurumda çocukları için yapılan değerlendirme sürecinde çocukları hakkında kendileriyle görüşme yapıldığını ve çoğunlukla hamilelikten itibaren sürecin nasıl geçtiği, aile ilişkilerinin nasıl olduğu, çocuğun neleri yapabildiği ve çevresiyle ilişkilerine yönelik sorular sorulduğunu ifade etmişlerdir. Ebeveynlerden; E1 “Evet yapıldı. Gelişimiyle ilgili sorular soruldu.”, E2 “evet hamilelikten itibaren sorular soruldu benim ve eşimin aileleriyle ilgili sorular soruldu.”, E3 “Evet. Çocuğumla ilgili hamilelikten itibaren sürecin nasıl geçtiği soruldu. Ev ortamında ve arkadaşlarıyla olan durumları soruldu.”, E4 “Özel eğitim ve fizik tedaviye başladığı zaman ben den bilgi alındı. Çocuğumun neler yapabildiği neleri yapamadığını konuştuk ona göre program yapıldı.”, E5 “Evet. Hamileliğimden itibaren neler yaşadığımı sordular. Evet.”, E6 “Her yapılan testte ve her gittiğimiz doktorda eğitime başlamadan önce hep bizimle görüşüldü.”, E7 “Her değerlendirmeden önce görüşüldü. Çocuğumun gün içerisinde yapabildikleri ve yapamadıkları kardeşim ve arkadaşları ile ilişkileri bizimle olan ilişkisi.”, E8 “Evet. Tüm gidilen yerlerde görüşüldü. Sık sık çocukla ilgili benim hamileliğimle ilgili. Çocuğun neler yaptığı ile ilgili. Arkadaşları kardeşleriyle ilgili sorular soruldu.”, E9 “Evet çocukla ilgili çok soru soruldu yürümesi konuşması bizimle ilişkisi falan..” ve E10 “Her gittiğimiz yerde bizimle görüşüldü. Hamilelik bebekliği ilişkileri oyun oynaması falan...” diye bu soruya cevap vermişlerdir.

Ebeveynlerin Tanılama İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlere 4, 7, 8, 9, 11 ve 123 numaralı sorular sorulmuştur. İlk sorudan başlayarak aşağıdaki bulgulara yer verilmiştir.

İnceleme yapılan kurumda çocuğunuza yönelik yapılan değerlendirmenin uygunluğu konusunda neler düşünüyorsunuz? sorusuna ilişkin bulgular

Bu soruya ebeveynlerin tamamı inceleme yapılan kurumda çocuklarına yönelik yapılan değerlendirmeyi uygun buldukları yönünde görüş belirtmişlerdir. Ebeveynlerden; E1 “Evet uygun buldum, söylenenleri yaptım.”, E2 “Uygun bulduk. Eğitime başlamak için birçok şey yapmak zaman

kaybettirdi. Söylenen her şeyi yaptık”, E3 “Değerlendirme sürecinde yapılan işlemleri uygun buldum. Bu süreçte söylenenleri araştırıp uyguladım.”, E4 “Evet. Elimden her şeyi yaptım.”, E5 “Evet. Maddi ve manevi elimizden geleni yaptık. Birkaç kez yurt dışına gittik.”, E7 “Evet. Yurt içi yurt dışı bir çok uzmanla görüştü.”, E8 “Uygun bulduk. Bu süreci desteklemek için doktorun önerdiği ilaçları kullanmaya başladık.” ve E9 “Evet. Uygun buldum. Gerekenleri yaptım. Birçok yere gittik.” diye ifade etmişlerdir.

İnceleme yapılan kurumda çocuğunuza yönelik uygulanan testler hakkında neler düşünüyorsunuz? sorusuna ilişkin bulgular

Görüşme yapılan ebeveynlerin tamamı inceleme yapılan kurumda çocuklarına yönelik uygulanan testlerin uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Ebeveynler bu soruya görüşmede şu şekilde cevaplar vermişlerdir. E2 “Çok fazla yurt dışına gitmek zorunda kaldık onun dışında birçok şey uygundu.”, E3 “Uygun buluyorum. Gerekli tüm çalışmalar yapılmaya çalışıldı.”, E4 “Zaten doğduğu zaman down sendromlu doğmuştu.25 günlük.25 günden itibaren takip edilmekte. Şu an özel eğitim ve fizik tedavi almakta.”, E5 “Uygun olduğunu düşünüyorum. Zaten birkaç tane engel durumu var.”, E6 “Uygun olduğunu düşünüyorum.”, E7 “Yapılan değerlendirme çok uygundur.”,E8 “Birçok yere gittik uygundu.” ve E10 “Okulda yapıldığı değerlendirmeyi uygun buluyorum.”

İnceleme yapılan kurumda çocuğunuzu değerlendirmede görevli olan uzmanların yeterliliği konusunda neler düşünüyorsunuz? sorusuna ilişkin bulgular

Ebeveynlerin tamamı inceleme yapılan kurumda değerlendirmede görev alan uzmanların yeterli olduğunu belirtmişlerdir. İki ebeveyn ise bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir. E7 “Oldukça yeterli olduğunu düşünüyorum.” ve E6 “Uzmanların oldukça yeterli olduklarını düşünüyorum.”

Çocuğunuz için belirlenen eğitsel değerlendirme ve tanıyı uygun buluyor musunuz? sorusuna ilişkin bulgular

Ebeveynlerin tamamı çocukları için belirlenen eğitsel değerlendirme ve tanıyı uygun bulduklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerden; E3 “Uygun buluyorum. Tanı sonrası çocuğa uygun gerekli tüm çalışmalar yapılmaya çalışıldı.”, E4 “Evet buluyorum. Çünkü zaten doğduğu zaman down sendromlu doğmuştu.25 günlük.25 günden itibaren takip edilmekte. Şu an özel eğitim ve fizik tedavi almakta.”, E5 “Uygun buluyorum. Şu anda fizik tedavi ve özel eğitim alıyor.” ve E8 “Birçok yere gittik uygundu.” diye belirterek bu durumu ortaya koymuşlardır.

Çocuğunuza önerilen eğitim hizmetini nasıl buluyorsunuz? sorusuna ilişkin bulgular

Bu soruya ebeveynlerin tamamı çocuklarına önerilen eğitim hizmetini uygun buldukları yönünde cevap vermişlerdir. Ebeveynlerden; E2 “Daha fazla artırılabilceğini düşünüyorum.”, E5 “Çok uygun buluyorum.” ve E6 “Uygun buluyorum. Ama artırılabilir diye düşünüyorum.” diye ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA

Araştırmada ailelerden elde edilen bilgiler sonucunda, ailelerin tanılama sürecine katılımlarında bazı sorunların olduğu görülmüştür.

Araştırmada gözlenen önemli bulgulardan birisi; ebeveynlerin çocuklarında herhangi bir yetersizlik (problem) fark ettiklerinde ilk olarak çocuk doktoruna başvurmalarıdır. Aileler en çok çocuklarında; havale, geç konuşma, gelişiminde akranlarına göre gerilik olması gibi nedenlerden dolayı çocuklarını çocuk doktoruna götürmekte olduklarını belirtmişlerdir. Bu bulgulardan da anlaşılacağı gibi; ailelerin çocuklarının fizyolojik gelişimlerinde herhangi bir sorun karşısında, çocuklarının sorunlarının

nedeni bulmak ve tedavi amaçlı olarak çocuk doktoruna başvurmuşlardır. Ailelerden herhangi birisi çocuğunun eğitsel gereksinimlerinin belirlenmesi, okulda akranlarından geri olmaları, çocuklarının ne tür özel eğitim ve destek hizmetlere gereksinimi olduğunun belirlenmesi gibi durumlardan dolayı çocuklarının incelenmesi için herhangi bir kuruma başvurduklarını belirtmemişler ve bu yönde talepleri olmamıştır. Araştırmadan elde edilen bulguların alan yazında bu konuda yer alan bilgiler ile aynı paralellikte olmadığı görülmektedir. Alan yazına göre, çocuğun ihtiyaçlarının belirlenmesi ve kendisine en uygun eğitimin verilmesi gerekmektedir (Wolery ve Wilbers, 1994). Bu uygun eğitimin verilebilmesi için de, bu çocukların tanılama süreci ve bu sürecin doğasında yer alan değerlendirmeler önem kazanmaktadır (Heward, 2009; Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer, 2007). Bu değerlendirmelerde çocukların akademik, davranışsal ya da fiziksel özelliklerini belirlemek ve bu özelliklere göre kararlar vermek amacıyla veri toplanması gerektiği belirtilmektedir. Aynı zamanda, çocukların özel eğitime gereksinimi olup olmadığı, ne tür bir programdan yararlanacağı, hangi tür özel eğitim hizmetlerine katılacağı gibi kararların alınabilmesi için çeşitli ekip üyelerinin değerlendirme sürecine katılması beklenir.

(Gürsel, 2005). Araştırma kapsamında yer alan ailelerin bu yönde taleplerinin olmaması, KKTC de henüz bir özel eğitim yasasının olmamasına bağlı olarak tanı ve değerlendirme sürecinin ülke genelinde belli normlar çerçevesinde yürütülmediğini göstermektedir. Ailelerin çocuklarını herhangi bir yönlendirme olmadan çocuk doktoruna götürmeleri bu durumu desteklemektedir. Ailelerin daha çok kendi bilinç durumlarına göre bağımsız olarak hareket ettikleri düşünülmektedir.

Araştırmanın diğer önemli bir bulgusu da; ailelerin çoğunlukla çocuklarını değerlendirme sürecine hazırlamadıklarını ve değerlendirme esnasında çocuklarının yeterli performans gösteremediğini belirtmiş olmalarıdır. Bu konuda aileler ile yapılan görüşmede ailelere herhangi bir kurum tarafından bilgi verilmediği ve böyle bir durumda ne yapacaklarına ilişkin yakın çevreden duyduklarıyla hareket ettiklerini belirttikleri belirlenmiştir. Oysa bu konudaki alan yazında, çeşitli alan uzmanlarından oluşan bir ekip tarafından tanı ve değerlendirme yapılması ve özel eğitime gereksinimi olan çocuk için çeşitli kararların bu ekip tarafından alınması gerektiği yönünde bilgi bulunmaktadır. Bu ekip içerisinde; sınıf öğretmeni, özel eğitim öğretmeni, psikolog, dil ve konuşma uzmanı, sağlık personeli, aile ve uygun olduğunda öğrencinin de dahil olacağı belirtilmektedir (Avcıoğlu, 2011; Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer, 2007). Bu çalışmada ailelerden sadece çocuğun gelişimine ilişkin bilgi toplandığı, onun dışında herhangi bir görüş alınmadığı, çocuk hakkında verilecek olan kararda herhangi bir görüşünün alınmadığı belirlenmiştir. Aileler çocuklarını bu sürece hazırlamadıklarını belirtirken bu ifadeden bu süreç içerisinde çocukların kendilerine ilişkin alınacak olan kararlarda herhangi bir görüşlerinin alınmadığı da anlaşılmaktadır. Aile ve çocukların tanı ve değerlendirme sürecinde ve bu değerlendirmeye göre çocuk hakkında alınacak olan kararda görüşlerinin alınmaması; alınan kararların çocuğun en az kısıtlayıcılık ilkesine göre uygun eğitim programına yerleştirilip yerleştirilmediği konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır. Başka deyişle, KKTC’de tanı ve değerlendirme sürecinin nasıl yapılacağı ve bu süreçte ebeveyn ve çocuğa düşen görevlerin neler olduğu konusunda ailelerin bilgilendirilmemeleri, bu süreçte çocukların muhtemelen eksik performans sergilemelerine neden olabilecektir.

Çocukların eksik performanslarının da çocuğa uygun olmayan eğitim programlarına yerleştirilmelerine ve uygun gelişim göstermemelerine neden olabilecektir.

Araştırmanın diğer bir bulgusuna göre ebeveynler, inceleme yapılan kurumda çocuklarına yönelik uygulanan testleri, yapılan değerlendirmeyi ve değerlendirme sonucunda konulan tanıyı ve bu tanı doğrultusunda önerilen eğitim hizmetini uygun bulmaktalar ve değerlendirme yapan uzmanları yeterli bulmuşlardır. Ancak bu bulgu bu çalışmada ailelerden elde edilen çocuklarını değerlendirme sürecine hazırlamadıkları, değerlendirme esnasında çocuklarının yeterli performans gösteremediği, bu durumun çocuklarının değerlendirme esnasında performanslarını etkilediğini düşündükleri ve bu konuda herhangi bir önlem alınmadığı bulgularıyla çelişmektedir. Bu çelişki ailelerin tanı ve

değerlendirme konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları düşüncesini pekiştirmektedir.

Ebeveynler ile yapılan görüşmeler sonucunda, ebeveynlerin tanılama sürecine katılımlarına ilişkin bulgulara bakıldığında; ebeveynler çocuklarında yetersizlik fark ettiklerinde; çocuk doktoruna başvurdukları, çocukta havale, geç konuşma, gelişiminde akranlarına göre gerilik olması gibi nedenlerden dolayı çocuk doktoruna kendilerinin götürdükleri, başvurdukları kurum tarafından çocuklarıyla ilgili olan değerlendirmenin içeriği hakkında bilgilendirildikleri, ailelerin çoğunlukla çocuklarını değerlendirme sürecine hazırlamadıkları, değerlendirme esnasında çocuklarının yeterli performans gösteremediği, bu durumun öğrencilerin değerlendirme esnasında performanslarını etkilediğini düşündükleri ve bu konuda herhangi bir önlem alınmadığı, inceleme yapılan kurumda çocukları için yapılan değerlendirme sürecinde çocukları hakkında kendileriyle görüşme yapıldığını ve çoğunlukla hamilelikten itibaren sürecin nasıl geçtiği, aile ilişkilerinin nasıl olduğu, çocuğun neleri yapabildiği ve çevresiyle ilişkilerine yönelik sorular sorulduğu yönünde bilgiler edinilmiştir.

Aynı şekilde ebeveynlerin tanılama ile ilgili görüşlerine bakıldığında ise, ebeveynlerin inceleme yapılan kurumda çocuklarına yönelik uygulanan testleri, yapılan değerlendirmeyi ve değerlendirme sonucunda konulan tanıyı ve bu tanı doğrultusunda önerilen eğitim hizmetini uygun buldukları ve değerlendirme yapan uzmanları yeterli buldukları yönünde de bulgulara ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda, uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik şu önerilerde bulunulabilir: (a) Ebeveynlerin tanılama sürecine katılımlarına ilişkin oluşabilecek olan sorunların düzeltilmesinde KKTC Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı'nın bu araştırmada belirlenen sonuçları göz önüne almaları yararlı olacaktır. (b) Çocukların tanı ve değerlendirme sürecinde tıbbi tanılamamanın yanında, çocukların eğitsel gereksinimlerinin belirlenebilmesi için eğitsel değerlendirmeye daha fazla önem verilmesi konusunda KKTC Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı gerekli önlemleri almalıdır. (c) Yapılacak olan değerlendirmelerde çocuklara uygun değerlendirme araçlarının seçilmesi ve uygulanması çocukların performanslarının daha doğru olarak ortaya çıkmasını sağlayacaktır. (d) İleri araştırmalarda, farklı eğitim tür ve kademesine devam eden ebeveynlerin tanılama sürecine katılımları ve tanılama ile ilgili görüşleri alınarak bu çalışma tekrar edilebilir. (e) Aynı çalışma, farklı eğitim tür ve kademesine devam eden ebeveynlerin tanılama sürecine katılımları ve tanılama ile ilgili görüşleri alınarak farklı eğitim tür ve kademesine göre ailelerin görüşleri arasında farklılık olup olmadığına bakılarak tekrarlanabilir.

KAYNAKÇA

Avcıoğlu, H. (2011). *Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitsel ve davranışsal değerlendirilmesi*. Ankara: Vize Yayıncılık.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2005). *Özürlüler ve bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelelerde değişiklik yapılması hakkında kanun*. April 20 2012, from <http://www.ozida.gov.tr/yenimevzuat/2-2.htm>

ABD Eğitim Bakanlığı (2006). History of the IDEA: Thirty years of progress in educating children with disabilities through IDEA. April 20 2012, from www.ed.gov/print/policy/speced/leg/idea/history30.html

Eripek, S. (1996). *Zihinsel engelli çocuklar*. 2. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları.

Fisscuss, D.E., & Mandell, J.C. (1997). *Bireyselleştirilmiş eğitim programının geliştirilmesi*. (Ed. G. Akçamete, Çev: H. Günayer-şenel, E. Tekin). Ankara: Anı Yayıncılık.

Gürsel, O. (2005). Özel gereksinimi olan çocukları değerlendirme. O. Gürsel, (Ed.),

Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi içinde (1-12). Eskişehir: Anadolu

Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Heward, W.L. (2009). *Exceptional children: An introduction to special education* (9. Edition). Upper Saddle River, NJ:

Merrill/Prentice Hall.

Kırcaali-İftar, G. (1998). Özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim (s.1-13). *Özel Eğitim* içinde (editör, S. Eripek) Eskişehir: TC Anadolu üniversitesi yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı (1997). *Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname*. Retrieved April 20 2012, from <http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/573.htm>

Turnbull, A., Turnbull, R., & Wehmeyer, M.L. (2007). *Exceptional lives special education in today's schools*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.

Wolery, M., & Wilbers, J.S. (1994). *Including children with special needs in early childhood programs*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Extended Abstract

Family is the basis of the society and the basis of parents' responsibilities is the aim of looking after and growing their children in the best way. Education of the child starts when is born within the family. Education aims to contribute children live in the best way in current conditions, by being equal to everyone such as different children with special needs teaching them skills and information or knowledge they need to survive. This is the sam efor children who grow normally and the ones who have developmental disabilities. Children with developmental disabilities are called "children" first but then they are called as "children with special needs". However, it requires to have sensitive care and considerations in services to be provided for them. This doesn't mean they need to be trained seperately. Hereby, it is necessary to determined their needs and provide the best education appropriate for them. Some evaluation processes should be carried out in order to provide the education and increase their skills for a living. Then, suitable programs can be designed. The aim of the study is to determine views of the parents who want to have their children evaluated due to developmental disability problem, on dealing with their children who have developmental disabilities, im other words, in diagnosing process, parents' ideas and views are to be investigated. In order to gather data, interview technique of semi- structured type. Participants of the study consists of parents living in Turkish Republic of Northern Cyprus who sent their children with special needs to be evaluated for a better education and life. Descriptive research method was used in the study to analyse data. To collect data, the parents were asked a seeries of questions as follows:

1. Where or to whom did you refer when you noticed your child's problem first?
2. How did the evaluation process of your child start? Due to what problem you took your child into evaluation and how? (you took your child to evaluation or some other people wanted to do that)?
3. Were you informed about content of the evaluation to be performed on your child by the foundation you referred? If yes, what kind of information was given?
4. Did you find things done to your children appropriate? If yes, what did you do to support that process?
5. Did you prepare your child for the evaluation process? (on issues such as what the evaluation is, what to do there, what is needed and so on...)?
6. Do you think your child have insufficient performance due tou your cultural difference and during evaluation of this your child's performance is affected negatively? If yes, did the authorized staff take measurements to prevent this difference and ask help from you?
7. What do you think about appropriateness of the program applied?
8. What do you think about methods used and things done during the evaluation process by the foundation or organization you applied ?
9. What do you think about sufficiency of the authorized staff evaluated and supervised your children?
10. Did the staff talked to you about your children while evaluation and supervision in progress? If yes, what kind of questions asked to you and what was aimed to be known?

11. Do you think the educational evaluation and diagnosis given for your child is appropriate and accurate?

12. How do you think is the education service advised for your child?

After data obtained, it was seen that 9 out of 10 participants saw a pediatrician while 1 out of the participants visited a child psychiatrist. So, it is seen that pediatricians have an important role in this matter. When participants were asked whether they prepared their children for the session, 8 out of 10 stated that they started the process without any preparation. All parents stated that they found the diagnosis and suggested education service appropriate and accepted them. Besides, it is indicated that guidance on special education services is a necessity and should be provided.

In light of the findings of the study, the following advices can be advised for further studies and application:

(a). These findings should be considered by the ministry of health, the ministry of youths and education and the ministry of youths and sports. (b). The ministry of education and the ministry of youths and sports should take the necessary steps to help children with special needs in developing in terms of education, not only medical support is to be enough. (c). Selecting appropriate tools and devices for treatment will lead better results. (d). For further studies, parents can be included who are at a different stage of evaluation session and the same can be repeated. (e). The study can be repeated including parents at different stages of private education services and it can be investigated whether there are differences in different parents' ideas and views or not.